

1875. 274 с; Т.2. СПб., 1876. 317 с; Т.3. СПб., 1883. 412 с. 4. Предтеченский А. Очерки общественно-политической истории России в начале XIX в. М.; Л.; Соцэкгиз, 1957. 196 с. 5. Мироненко С. Самодержавие и реформы. Политическая борьба в России в начале XIX в. М.: Наука, 1989. 238 с. 6. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. посібник. К.: Знання, 1999. 662 с. 7. Історія держави і права України: Навч. посіб./А.С. Чайковський (кер. кол. авт.), В.І. Батрименко, О.Л. Копиленко та інші; За ред. А.С. Чайковського. - К.: Юрінком Інтер, 2000. 384 с. 8. Иванов В.М. Історія держави і права України: Навч. посібник. - К.: Атыка, 2003. 416 с. 9. Ciatrell P. The Tsarist Economic 1850-1917. L.:Batsford, 1986. 367 p. 10. Kahan A/ Russian Economic history: The nineteenth century. Chicago: University of Chicago Press, 1989. 253 p. 11. Wheateroft S.C. Crises and the condition of Politics of European Russia, 1800-1921, Princeton: Princeton Universiti Press, 1991. 288 p. 12. Тройницкий А. Крепостное население в России по 10-й народной переписки. СПб.: Тип.В.Ф. Киришбаума, 1861. 92с. 13. Полное собрание законов Российской империи (далее - ПСЗ). Собр. 2-е. Т.Х. СПб., 1835. Різна пагінація. 14. ПСЗ. Собр. 2-е Т.VI. СПб., 1831. Різна пагінація. 15. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XXII. СПб., 1846. Різна пагінація. 16. Селянський рух на Україні 1826-1849рр. Збірник документів і матеріалів К.: Наукова думка, 1985.-504с. 17. Уложения о наказаних уголовных и исправительных. СПб.: Гос. типогр., 1845.264с. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.V. СПб., 1830. Різна пагінація. 19. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XVIII. СПб., 1853. Різна пагінація. 20. ПСЗ. Собр. 2-е. Т. I. СПб., 1826. Різна пагінація. 21. ПСЗ. Собр. 2-е. Т. II. СПб., 1827. Різна пагінація. 22. ПСЗ. Собр. 2-е. TIV. СПб., 1829. Різна пагінація. 23. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XX. СПб., 1845, Різна пагінація. 24. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XXIII. - СПб., 1848. Різна пагінація. 25. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XXXV. СПб., 1860. Різна пагінація. 26. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XXXI. СПб., 1856. Різна пагінація. 27. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XXXIV. СПб., 1859. Різна пагінація. 28. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XXIX. СПб., 1854. Різна пагінація. 29. Свод законов Российской империи. Т.9. СПб., 1832. Різна пагінація. 30. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.III. СПб., 1828. Різна пагінація. 31. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.VII. СПб., 1832. Різна пагінація. 32 ПСЗ. Собр. 2-е. Т.VIII. СПб., 1833. Різна пагінація. 33. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XVII. СПб., 1852. Різна пагінація. 34. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XIX. СПб., 1844. Різна пагінація. 35. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.IX. СПб., 1834. Різна пагінація. 36. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XIII. СПб., 1838. Різна пагінація. 37. ПСЗ. Собр. 2-е. Т.XV. СПб., 1840. Різна пагінація.

Резворович Кристина Русланівна,
завідувач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх,
кандидат юридичних наук

РОЗГЛЯД ТА ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Конституція України, окрім низки прав та свобод, наділила громадян України й конкретними обов'язками, ігнорування яких суттєво порушує баланс співіснування приватних та публічних інтересів. Один з найважливіших таких обов'язків міститься в ст. 65 діючого Основного Закону нашої держави та передбачає борг населення шанобливо відноситися до державних символів, а від чоловічої половини (переважно) ще й вимагає захищати Вітчизну, її незалежність та територіальну цілісність [1, ст. 65].

Найбільш гостро питання оборони державного суверенітету постало в 2014 році, коли Російська Федерація зважилася на відверту агресію проти України, посягнувши на її територіальну цілісність та порушивши досі добросусідські відносини. Тоді ж виявилось, що українська армія перебуває у стані стагнації та потребує термінового реформування за всіма напрямками. Наприклад, треба було вирішити питання всебічного забезпечення війська. Поряд з витратами на щоденні потреби збройних сил, які в разі виросли в умовах гібридної війни, з'явилась потреба в наданні належної допомоги, пільг, компенсацій за особливі умови життя та служби новій категорії військовослужбовців – учасникам Антитерористичної операції (скорочено – АТО) на Сході країни.

Останні роки стали лакмусовим папірцем, який чітко продемонстрував, що військовослужбовець здатен якісно та сумлінно виконувати обов'язок по обороні держави тільки в тому разі, якщо буде впевнений у соціальній захищеності не тільки себе, а й своєї сім'ї, що в результаті зміцнить морально-психологічний стан особи, підвищивши її боєготовність та боєздатність. В протилежному випадку може відбутися повторення сценарію початку російської агресії, коли, як наголошує О. І. Шкуропацький, мав місце нечувано великий відсоток прояву державної зради з боку військовослужбовців, які переходили на бік противника в ілюзорній впевненості кращого соціального захисту у ворожих збройних силах. Не дивлячись на те, що подібна ілюзія цілеспрямована створювалася російською армією та військовою пропагандою, а військові-зрадники очевидно не були гідними власних звань, відсутність зваженої соціальної політики України теж відіграла певну роль в такого роду подіях [8, с. 118]. Безсумнівно, що унеможливлення подібної ситуації в подальшому знаходиться в прямій залежності від того, наскільки якісно уповноважені органи зможуть створити умови, які нейтралізують або компенсують вплив негативних факторів, пов'язаних з професійною діяльністю військового.

Враховуючи вищенаведене, а також прагнення нашої держави стати членом не тільки Європейського Союзу, а й вступити до лав Північноатлантичного Альянсу (НАТО), для якого матеріальне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей є чи не ключовим імперативом, актуальність дослідження процедури захисту відповідної категорії населення не викликає зайвих запитань. На авторський погляд, зробити таке дослідження слушно через призму огляду наявної судової практики, оскільки, по-перше, подібні судові справи традиційно непопулярні серед наукової спільноти, що однозначно додає певної новизни даній дослідницькій роботі, по-друге, судовий захист продовжує залишатися максимально ефективним засобом захисту порушених прав, до того ж виступаючи красномовним індикатором успішності реалізації положень діючого українського законодавства в конкретній сфері людських правовідносин, а, по-третє, саме суди (особливо адміністративні) шляхом застосування конституційних принципів верховенства права, законності, юридичної визначеності, належного врядування, захисту легітимних очікувань, пропорційності формують критерії самообмеження в діяльності суб'єктів владних

повноважень, внаслідок чого будується вітчизняна адміністративно-правова доктрина та відбувається врахування інтересів підвладних суб'єктів, які виступають менш захищеною стороною в публічно-правових відносинах.

Переходячи до викладення основного матеріалу, перш за все відмітимо, що на сьогоднішній день в нормативно-правових актах, які мають відношення до воєнної сфери немає єдиного тлумачення терміну «військовослужбовець», яке б можна було вважати уніфікованим. Більш того, законодавчі визначення воліють конкретизувати деякі особливості конституційних прав та свобод військовослужбовців, нехтуючи ознаками, які могли б охарактеризувати даних осіб, як окрему юридично-правову категорію. За таких умов слушним здається більше уваги приділити науково-дослідницьким роботам, в яких вчені-правники усувають прогалини законодавства, завдяки унікальним умовиводам. Так, наприклад, І. Ф. Корж визначає військовослужбовців, як конкретну групу, яка складається з фізичних осіб, які реалізують соціально значущі функції та завдання, закріплені за відповідним військовим формуванням та служать безпосередньо державним інтересам. При цьому представники цієї групи мають спеціальні знання, підготовку та підпорядковуються чіткій ієрархічній структурі [2, с. 35].

Якщо говорити про безпосередньо сучасний соціальний захист військовослужбовців, то ним слід визнати цілеспрямовану системну діяльність держави та суспільства, яка направлена на забезпечення ефективності нормативно-правових актів, якими встановлюються відповідні пільги, гарантії і компенсації військовослужбовцям, котрі пов'язані з особливостями виконання службових обов'язків останніми. Необхідність додаткових гарантій соціальної захищеності військовослужбовців як під час проходження служби, так і після її закінчення добре описана та аргументована в декількох рішеннях Конституційного Суду України (далі – КСУ). Так, зокрема, у рішення КСУ від 17 березня 2004 року №7-рп/2004 зазначено, що особливе соціальне піклування за військовослужбовцями зумовлене тим, що служба в рядах ЗСУ, правоохоронних органах чи інших військових формуваннях неминуче пов'язана з істотним ризиком для життя та здоров'я особи, підвищеними дисциплінарними вимогами, професійною придатністю, фаховими, фізичними, вольовими та подібними до них якостями [6, абз. 3 п. 3]. Очевидно, що саме впевненість в додаткових соціальних гарантіях дозволяє військовослужбовцю справлятися з тим фізичним та психоемоційним навантаженням, яке вчинюється на нього в процесі служби. Проте на практиці все виглядає дещо по-іншому. Військовослужбовці вимушені звертатися до суду за захистом своїх порушених прав, свобод та інтересів з боку військових частин, Міністерства внутрішніх справ України (скорочено – МВС), Міністерства оборони України, які із завидною постійністю вдаються до подібних порушень. Найчастіше соціальні спори за участю військових зосереджуються на таких напрямках: призначення та виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям; необхідність надання документів, що свідчать про причини та обставини поранення (контузії, травми або каліцтва); перерахунок пенсійних виплат;

призначення додаткових виплат (наприклад, за участь в АТО) тощо. Задля більш якісного розуміння ситуації із захистом прав військовослужбовців в сфері соціального забезпечення розглянемо конкретні приклади.

Цікавою слід визнати справу № 760/8809/17, де Верховний Суд довів позицію, відповідно до якої отримання особою одноразової грошової допомоги або іншої компенсаційної виплати з підстав, передбачених іншим законом, а не Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», виключає ймовірність додаткового отримання цією особою одноразової грошової виплати за цим законом [3].

Примітною здається також справа № 822/220/18, в якій спірні відносини базувалися навколо документів, що підтверджують настання причин для отримання одноразової грошової допомоги військовослужбовцем. Так, в означеній справі Верховний Суд зауважив, що відсутність висновків службового розслідування та акта розслідування не може бути достатньою підставою для відмови в призначенні та виплаті одноразової грошової допомоги, за умови, якщо причини та обставини контузії, травми, каліцтва підтверджуються іншими документами з достовірними відомостями про такі обставини. При цьому не виключається, що окрім рішення військово-лікарської комісії, яка встановлює причинно-наслідковий зв'язок між травмами, захворюваннями, пораненнями та здійсненням військової служби, від особи-заявника може вимагатися надання й інших документів, які свідчать про шуканий причинно-наслідковий зв'язок. В досліджуваній справі Верховний Суд зробив вагомий висновок, відповідно до якого заявницький характер відносин між військовослужбовцем та Міністерством оборони України покладає обов'язок доказування відповідних подій та обставин саме на заявника. Поряд з цим жорстких вимог до змісту та форми документу не повинно пред'являтися. Цілком прийнятно, якщо особа замість акта про нещасний випадок, складеного за матеріалами розслідування військової частини чи довідки командира, докладе на підтвердження власної правоти інші достовірні документи [4].

Останніми роками все більш вагомим значення набувають ті справи, які пов'язані з військовослужбовцями, що перебувають або перебували в зоні АТО та вимагають за подвійну безпеку в ході виконання службових обов'язків належних соціальних гарантій. Державні органи, на превеликий жаль, досить халатно підходять до означених справ, часто порушуючи законодавчі вимоги та процедури. Зокрема, непоодинокі випадки, коли уповноважені структури Пенсійного фонду України безпричинно не проводять перерахунок пенсійних виплат військовослужбовцю, навіть за наявності оновленої довідки про додаткові види грошового забезпечення, з яких сплачувався єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Типовим порушенням прав військовослужбовців владними суб'єктами, яке тягне за собою неможливість домогтися належного соціального забезпечення, слід визнати ненадання особової справи після звільнення з військової служби (приклад – рішення Кіровоградського окружного адміністративного суду по справі № 811/1214/18 [5]). Поширеними є й ситуації, коли відповідні норми для забезпечення майном військовослужбовців з тих чи інших причин

не діють, в результаті чого таке майно не видається. Ненадання компенсації за не отримане речове майно було предметом спору у справі № 814/2694/17 [7], яка розглядалася Миколаївським окружним адміністративним судом.

Зрозуміло, що наведені та ще безліч не наведених, але цікавих справ, де захищаються соціальні права військовослужбовців заслуговують на більш масштабний юридичний аналіз, однак, враховуючи обмеженість форми даного наукового дослідження, провести такий аналіз в його межах не представляється можливим.

Отже, підводячи підсумок, варто відмітити, що військовослужбовці важлива категорія державних службовців, які виконують специфічну роботу по захисту інтересів держави, її суверенітету та територіальної цілісності. Перебуваючи весь час під істотною загрозою для життя та здоров'я, ця категорія людей вимагає додаткових соціальних гарантій, пільг та компенсацій не тільки для себе, а й для своїх сімей. На сьогоднішній день за перелічені соціальні преференції військовослужбовцям не рідко доводиться вдаватися до серйозної юридичної боротьби, адже владні суб'єкти нехтують професійним відношенням до своїх обов'язків. Судова практика, що склалася останніми роками, в цілому демонструє успішність захисту порушених прав, свобод та інтересів військовослужбовців, що однозначно заслуговує схвальних відгуків. Варто пам'ятати, що в умовах тривалої гібридної війни, тимчасової втрати територій та глибинної економічної і геополітичної кризи військовослужбовці – це та група осіб, що стає на заваді (або раніше ставала) ворожим прагненням, захищаючи базові національні цінності й соціальне забезпечення такої групи осіб повинно бути на високому рівні задля їх впевненості в завтрашньому дні.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141

2. Корж І. Ф. Військова служба в Україні: вступ, просування, припинення: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»/ Ігор Федорович Корж; Міністерство освіти і науки України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – м. Київ, 2004. – 222 с.

3. Постанова Верховного Суду від 27.03.2018 р. по справі № 760/8809/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73042348>

4. Постанова Верховного Суду від 10.04.2019 р. по справі № 822/220/18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81047127>

5. Рішення Кіровоградського окружного адміністративного суду від 16.05.2018 р. по справі № 811/1214/18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73997045>

6. Рішення Конституційного Суду України від 17.03.2004 р. №7-рп/2004, справа № 1-13/2004 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-04#Text>

7. Рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 15.03.2018 р. по справі № 814/2694/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72773153>

8. Шкуропацький О. І. Світовий досвід адміністративно-правового регулювання соціального захисту офіцерського складу Збройних сил України/ О. І. Шкуропацький// Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Серія: «Право»). – 2016. – Вип. 22. – С. 118-122.